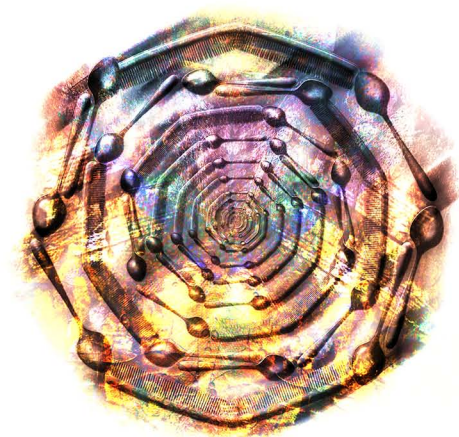
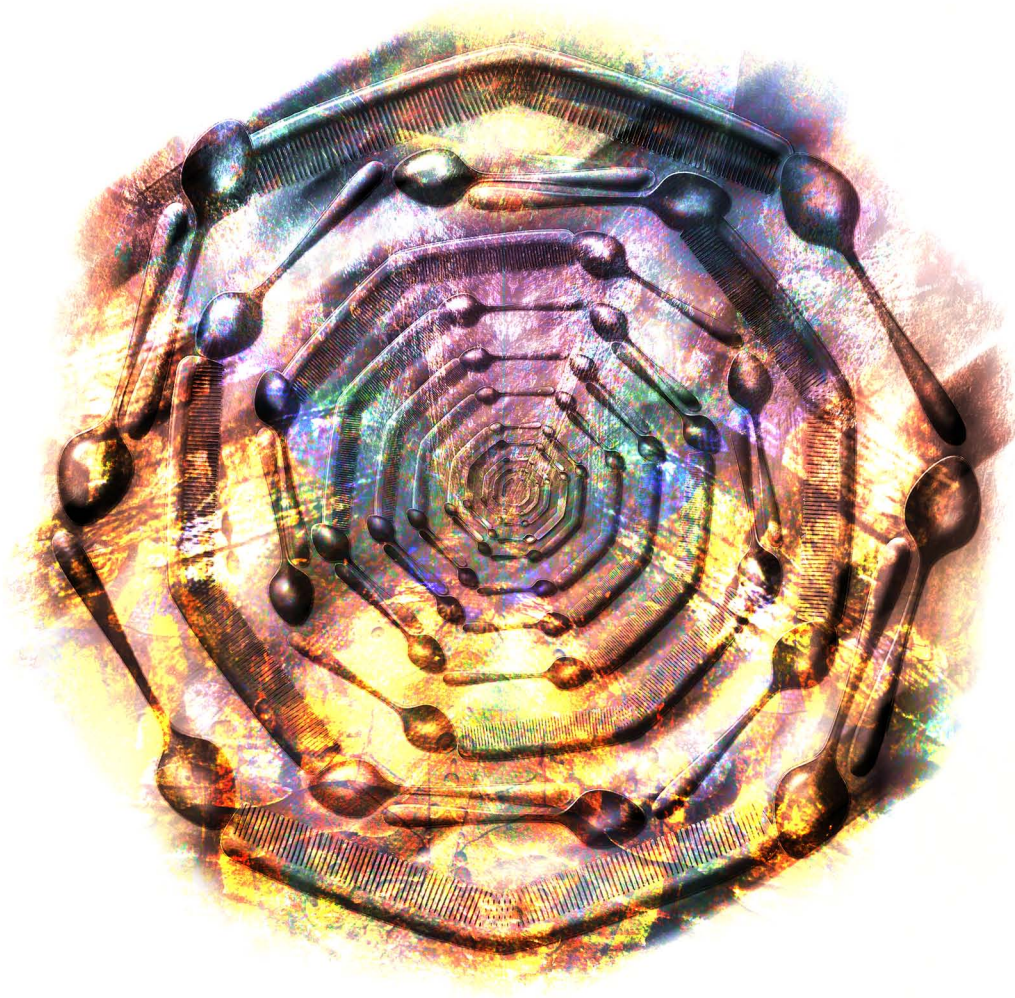

Aleksander Nawarecki

Parafernalialia

Kiedyś ważne były idee, dziś natomiast, gdy artyści „meblują” świat rzeczami (zwłaszcza przedmiotami, bez których nie można się obejść) i kiedy w humanistyce odbywa się zwrot ku rzeczom – pojawia się uczona opowieść „o rzeczach i marzeniach”. Oczywiście w polskich tekstach krytycznych przedmioty od dawna były obecne, jednak nikt wcześniej nie obudował swoich obserwacji odpowiednią teorią. Parafernalista Nawarecki potraktował rzecz jako podstawę nowej metody, którą można określić parafernologią (do rymu z mikrologią).

Naukowa eseistyka Nawareckiego zawsze jest sztuką uwodzenia: pomysłowość, finezja, erudycja, lekkość narracji, umiejętność przekazywania trudnych kwestii w sposób komunikatywny, a czasem nawet zabawny.

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2014

*Z recenzji wydawniczej
prof. dr hab. Anny Węgrzyniak*

ParaFernalia

O rzeczach i marzeniach

PRACE
NAUKOWE

UNIwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

NR 3241

Aleksander Nawarecki

Parafernalida

O rzeczach i marzeniach

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Anna Węgrzyniak

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

Cześć pierwsza

Rzeczy i marzenia skamandrytów

Wprowadzenie. „Po cóż daleko szukać?	15
Rozdział I: O rzeczach	21
Rozdział II: Łyżka zupy Józefa Wittlina	71
Rozdział III: Od harfy do megafonu. Muzyka w poezji Juliana Tuwima	103
Rozdział IV: Akwatyki. Woda i przedmioty Marii Pawlikowskiej- -Jasnorzewskiej	139
Rozdział V: Skok-inscenizacja. O wierszach ostatnich Jana Lechonia	167
Rozdział VI: Grzebanie w rzeczach Jarosława Iwaszkiewicza . . .	193
Postscripta Tuwimowskie	219
Postscriptum I: <i>Kwiaty polskie</i> , graty polskie	219
Postscriptum II: Requiem na lepie. O <i>Musze</i> Juliana Tuwima . . .	229

Cześć druga

Rzecz o Grassie, Grass o rzeczach

Rozdział I: Harfa epickiego rapsoda i blaszany bębenek	249
Rozdział II: Sznurki pielęgniarki. Drobne przedmioty i wielkie sprawy w <i>Blaszonym bębenu</i>	257

Cześć trzecia

Przedmioty w stanie podejrzenia

Rozdział I: „Jak urządzić mieszkancko?” Okupacyjna codzienność w poezji Baczyńskiego	267
Rozdział II: Rzeczy pospolite i PRL	283

Zakończenie. Parafernalia. Życie moje wśród rzeczy	309
Nota bibliograficzna	335
Indeks osobowy	337
Summary	349
Zusammenfassung	350

Wstęp

Słowo „paraferalia” objaśnione zostanie na końcu książki, na początku niech wystarczy, że idzie o „rzeczy osobiste”. Od pierwszej do ostatniej strony będę bowiem mówił o rzeczach (rozumianych dosłownie, zazwyczaj w zgodzie z językiem potocznym). Jednak nie o rzeczach samych ani „rzeczach samych w sobie”, lecz o tytułowych rzeczach i marzeniach. Co przedmioty mają wspólnego ze światem wyobraźni? Choć ta kwestia będzie rozważana już za chwilę, to od razu chciałbym przywołać Freudowskie przekonanie o związku fantazjowania z literaturą, bo literatura jest właśnie tym medium, które poprowadzi nas ku przedmiotom.

Mówiąc precyzyjnie: interesuję się literacką reprezentacją rzeczy, a spoglądając z ich perspektywy — uobecnieniem przedmiotu w słowie pisany i materialnej wyobraźni pisarzy.

* * *

Literatura, ale jaka? W centrum uwagi znajdzie się nowoczesna poezja polska powstająca po I wojnie światowej na fali urbanizacji, industrializacji i kulturowych przemian. Nie będzie to jednak systematyczny wykład historycznoliteracki, więc nie musi zaczynać się od futurystów i Awangardy Krakowskiej (piewcy techniki zdają się zbyt deklaratywni). Wybieram poetów Skamandra osadzonych w realiach życia codziennego, więc bliższych rzeczy. To im właśnie udało się „wynaleźć codzienność”! Celowo wykorzystuję tytuł traktatu Michela de Certeau *L'invention du quotidien*, w którym znajdziemy akademicki dowód na istnienie „zwykłego człowieka” i „twórczość

zwykłych ludzi”¹. Autor *Sztuk działania*, podobnie jak skamandryci, wierzył, iż „codziennosc usiana jest cudami”, jego „antynauka” opierała się bowiem – co znowu brzmi swojsko – na „sztubackiej swobodzie praktyk”.

Głównym bohaterem książki okazał się Julian Tuwim, któremu poświęciłem trzy teksty. Dlaczego właśnie on? Często naiwny i emocjonalny, ale poznał tajemnice drobnomieszczańskich graciarni, odsłonił intymną stronę parafernaliów. Oprócz innych postaci „pięknej plejady” (Lechoń i Iwaszkiewicz) pojawiają się także Józef Wittlin i Maria Pawlikowska-Jasnorzewska. Zawdzięczam im swą „fenomenologię przedmiotów”, natomiast wizję rzeczy mocniej uwikłanych w historię znalazłem w mało znanych satyrycznych wierszach Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, a także we współczesnej debacie dotyczącej „masy spadkowej” po PRL. Punktami odniesienia stały się dwie niezwykle publikacje opatrzone lakonicznymi tytułami: *Wystawa* (esej Ewy Graczyk) i *Oranżada* (tom wierszy Jerzego Jarniewicza). Ostatnie akapity książki traktują natomiast o drobnicy przedmiotów, jakie przyniosła fala nowej prozy polskiej końca XX wieku. Na prawach „gościa specjalnego” wystąpi na tych kartach niemiecki powieściopisarz Günter Grass, bo od niego zaczęła się moja fascynacja „konkretem”. Znajdzie się też miejsce dla dzieł wielu innych prozaików, poetów, eseistów i filozofów (nie tylko polskich), których czytanie było dla mnie „rzeczą osobistą”. Szczególną wagę przywiązuję do inicjalnego rozdziału *O rzeczach*, bodaj pierwszej próby budowania literackiej teorii przedmiotu. Jego dopełnieniem po dwudziestu latach (w kontekście dzisiejszego „Turn Toward Things” „zwrotu ku rzeczom”) jest konfesyjny epilog książki pt. *Parafernalia. Życie moje wśród rzeczy*.

* * *

Przedmioty zawsze mnie interesowały, pisałem o nich od chwili debiutu, toteż w ciągu trzech dekad nazbierało się sporo materiału. Wybrałem 13 tekstów, większość z nich (9) była już publikowana,

¹ Por. M. de Certeau: *Wynaleźć codzienność. Sztuki działania*. Przeł. K. Thiel-Jańczuk. Kraków 2008.

ale są też 4 nowe (3 eseje „premierowe”, 1 zmodyfikowany). Książka, stanowiąca rodzaj „antologii osobistej”, ma swoisty fundament. Jest nim pierwsza, najobszerniejsza część pt. *Rzeczy i marzenia skamandrytów*. Pierwotnie była to rozprawa doktorska (obroniona w 1991), opublikowana potem jako *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów* (Katowice 1993).

Wydawnictwo „Śląsk” włączyło ów tom do nowej serii Z Prac Zakładu Teorii Literatury Uniwersytetu Śląskiego, seria była świetna, ale nakład skromny i dystrybucja ograniczona, zaś rynek księgarski chaotycznie wtedy ewoluował, skutkiem czego publikacja nie dotarła nawet do bibliotek uniwersyteckich w największych ośrodkach akademickich. Jeżeli wzmianki o niej pojawiały się później w Krakowie, Warszawie czy Chicago, to pewien jestem, że autorzy korzystali z egzemplarzy, które rozesłałem zaprzyjaźnionym osobom i instytucjom. Książka bowiem, wkrótce po wyjściu z drukarni, okazała się niedostępna, ale czy warto ją wznawiać po dwudziestu latach?

* * *

Długo wahałem się, najpierw rozważałem możliwość edycji *Rzeczy i marzeń* w formie reprintu — tak, by zachować historyczny już charakter publikacji (w ostatecznej wersji jest podobnie, do koniecznego minimum ograniczyłem wszelkie aktualizacje, także w przypisach). Dodając nowy szkic o Tuwimie, naruszyłem jednak integralność pierwodruku, więc zdecydowałem się na kolejne uzupełnienia. Kiedy projekt „wydania drugiego, rozszerzonego” rozrósł się niemal o jedną trzecią, pomyślałem o zmianie tytułu — stąd wzięły się *Parafernalia*. Nowy tytuł, jak nowe imię, miał siłę aktu erekcyjnego, lecz książka pewnie by nie powstała bez wsparcia przyjaciół (nieświadomych pomocy, jakiej mi udzielili).

Pora zatem na podziękowania. Przede wszystkim wdzięczny jestem Profesorom: Przemysławowi Czaplińskiemu i Krzysztofowi Uniłowskiemu, dziś wybitnym krytykom, ale w roku 1994 jeszcze bardzo młodym i nieznanym, którzy pierwsi zrecenzowali *Rzeczy i marzenia*. Sformułowali wówczas szereg pytań, wyrazili wątpliwości, ale także opinie, których nie sposób zapomnieć. Uniłowski

dostrzegł w mojej monografii „projekt pewnej historii” i „frapujące wyzwanie”, Czapliński nazwał ją „prekursorską”². Jeśli rozpoznali wtedy moje wychylenie ku przyszłości, to może dziś tamte pomysły nie są jeszcze „przeterminowane”?

Kolejne umocnienie zawdzięczam Pawłowi Jędrzejce, który po lekturze *Rzeczy i marzeń* zbudował własną wersję „mikropoetyki” (2001), a potem (2008) wyprowadził je na szerokie wody, wykorzystując w marynistycznej monografii Hermana Melville’a³.

Wreszcie podziękowanie skierowane do Ewy Domańskiej i anegdota zarazem. Dokładnie 8 marca 2006 roku przyjechała do Katowic zaproszona przez koło naukowe MISH na Uniwersytecie Śląskim. Z właściwym sobie entuzjazmem przybliżała naszym studentom najnowsze tendencje w humanistyce, a mając za sobą udział w Międzynarodowym Kongresie Nauk Humanistycznych w Sydney (2005), gdzie wygłosiła referat „Things as Others” (*O zwrocie ku rzeczom we współczesnej humanistyce*)⁴, zachęcała teraz młodych polonistów do zainteresowania się tym właśnie problemem w kontekście literatury. Zaskoczony jej apelem zapytałem, czy zna moją książkę o rzeczach z 1993 roku? Domańska odpowiedziała z rozbijającym uśmiechem, że taka publikacja nie istnieje. Gotowa była nawet się założyć, bo z dokonanej kweryndy wynika, że w Polsce nikt jeszcze nie podjął tego rodzaju badań. Zakład wygrałem, ofiarując nazajutrz Pani Profesor ostatni egzemplarz *Rzeczy i marzeń*. Tak zyskałem w niej

² Por. K. Uniłowski: *Rzeczy i marzenia*. „PostScriptum” 1994, z. 1, s. 44–46; przedrukowane w: „Opcje” 1994, z. 3, s. 124; P. Czapliński: „Pieśń o rzeczach przemijających”. „Tytuł” [Gdańsk] 1994, nr 3, s. 214–221. Por też P. Czapliński: *Rzecz w literaturze albo proza lat dziewięćdziesiątych wobec mimesis*. W: *Człowiek i rzecz. O problemach reifikacji w literaturze, filozofii i sztuce*. Red. S. Wystouch, B. Kaniowska. Poznań 1999, s. 207.

³ Por. P. Jędrzejko: *Oscylacje literackie, czyli od Gadamera do mikrologicznej krytyki świadomości*. W: *Miniatura i mikrologia literacka*. T. 2. Red. A. Nawarecki. Katowice 2001; P. Jędrzejko: *Płynność i egzystencja. Doświadczenie lądu i morza a myśl Hermana Melville’a*. Sosnowiec—Katowice—Zabrze 2008.

⁴ Por. E. Domańska: *O zwrocie ku rzeczom we współczesnej humanistyce (ku historii nieantropocentrycznej)*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2005, T. 65, s. 7–23.

przyjaciela, a zarazem nadzieję, że powrót do rzeczy nie oznacza „odgrzewania starych kotletów”.

Decydująca rozmowa odbyła się jednak kilka lat później, kiedy Profesor Marian Kisiel, jako urzędujący dziekan, w trybie tyleż przyjacielskim, co służbowym, zwrócił mi uwagę, że rok 2013 został ogłoszony Rokiem Juliana Tuwima. Pojawiła się zatem okazja do wznowienia moich skamandryckich publikacji stanowiących część wielkiego projektu badawczego kierowanego przez Ireneusza Opackiego (dziesięć tomów *Skamandra*), którego rezultaty, trudno dziś dostępne, zagrożone są zapomnieniem⁵. Na końcu rozmowy usłyszałem: „Nie mówię teraz o tobie, pomyśl o Tuwimie i Opackim”. I tak zrobiłem.

⁵ Por. *Skamander*. Red. I. Opacki. T. 1–10. Katowice 1978–1996.

Nota bibliograficzna

Wiele tekstów tworzących tę książkę było już wcześniej drukowanych (czasem pod zmodyfikowanym tytułem). Podaję miejsca pierwodruków:

- O rzeczach. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 11–46.
- Łyżka zupy Józefa Wittlina. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 47–70. Prwdr.: *Poezja konkretna, poezja przełomu. „Hymn o łyżce zupy” Józefa Wittlina*. W: *Cezury i przełomy. Studia o literaturze polskiej XX wieku*. Red. K. Krasuski. Katowice 1994, s. 25–46.
- Od harfy do megafonu. Muzyka w poezji Juliana Tuwima. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 71–98. Prwdr.: *Ewolucja motywu muzycznego w poezji Juliana Tuwima*. W: *Skamander*. T. 3: *Studia o poezji Tuwima*. Red. I. Opacki. Katowice 1982, s. 87–110.
- Akawatyki. Woda i przedmioty Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 99–119.
- „Skok-inscenizacja”. O wierszach ostatnich Jana Lechonia. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 120–139. Prwdr.: *Skok-inscenizacja. Sonda wyobraźni poetyckiej wierszy ostatnich Jana Lechonia*. W: *Skamander*. T. 7: *Szkice o twórczości Jana Lechonia*. Red. I. Opacki. Katowice 1991, s. 37–55.
- Grzebanie w rzeczach Jarosława Iwaszkiewicza. W: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 140–158. Prwdr.: *Grzebanie w „Rzeczach” Jarosława Iwaszkiewicza*. W: *Skamander*. T. 9: *Twórczość Jarosława Iwaszkiewicza. Interpretacje*. Red. I. Opacki przy współudziale A. Nawareckiego. Katowice 1993, s. 53–73.
- Kwiaty polskie, graty polskie. Prwdr.: A. Nawarecki: *Rzeczy i marzenia. Studia o wyobraźni poetyckiej skamandrytów*. Katowice 1993, s. 159–165.
- Harfa epickiego rapsoda i blaszany bębenek. W: *Grass — punkty widzenia*. Red. M. Janion, W. Maksymowicz, S. Rosiek. Warszawa 1984, s. 121–125. Przedr.: w: *Günter Grass i polski Pan Kichot*. Zebrała M. Janion. Gdańsk 1999, s. 115–122.

- Sznurki pielęgniarza. *Drobne przedmioty i wielkie sprawy w „Błaszonym bębenku”*. W: *Polskie pytania o Grassa*. Red. M. Janion, A. Wójtowicz. Warszawa 1988, s. 85–91. Prwdr.: W: *Günter Gras i polski Pan Kichot*. Zebrała M. Janion. Gdańsk 1999, s. 123–130.
- „Jak urządzić mieszkancko?”. *Baczyński wobec rytuałów codzienności*. W: *Rytuały codzienności*. Red. A. Węgrzyniak, T. Stępień. Katowice 2008, s. 109–120. Prwdr. w wersji zmienionej: *Obok legendy. O wierszu Krzysztofa Kamila Baczyńskiego „Jerzy! mój przyjacielu...”*. W: *Opowiedzieć historię. Prace dedykowane Profesorowi Stefanowi Zabierowskiemu*. Red. B. Gontarz, M. Krakowiak. Katowice 2009, s. 187–198.

Indeks osobowy

A

Adorno Teodor Wiesengrund 41, 58
Aleksander Macedoński (zw. Aleksandrem Wielkim) 214
Anders Jarosław 62
Andersen Hans Christian 140, 315
Andriolli Michał Elwiro 270
Andrzejewski Antoni 73
Andrzejewski Jerzy 261, 277, 278
Arbiszewski Krzysztof 325
Arcimboldo Giuseppe 44
Arct Michał 309
Armstrong Luis 254
Artaud Antonin 231
Arystoteles 24, 34–36, 38, 39, 42, 45, 194, 323
Auerbach Erich 39, 53, 59
Augé Marc 292
Austen Jane 62

B

Bachelard Gaston 15, 17, 18, 65, 139, 143, 147, 148, 151, 158, 161, 234, 239, 241, 321
Bachtin Michaił 39, 113, 203, 250, 299
Baczyński Krzysztof Kamil 8, 267–283, 336
Bagłajewski Arkadiusz 331
Baka Józef, ks. 88, 231, 236, 317
Bałakier Alicja 225
Balcerzan Edward 82, 223
Baliński Stanisław 63, 67, 71, 103

Baluch Jacek 250
Bałus Wojciech 232
Balzac Honoré de 41, 59
Bandaranaike Sirimavo 305
Bandrowska-Wróblewska Jadwiga 104
Bańkowski Andrzej 309
Barac Maks 10
Barańczak Stanisław 328
Barański Janusz 329
Barbusse Henri 122
Bardot Brigitte 305
Bart Andrzej 239, 240
Barthes Roland 18, 41, 60, 61, 228, 292, 321
Bartók Béla 48
Bassano Jacopo (właśc. Jacopo da Ponte) 45
Bator Joanna 302, 303, 330
Baudelaire Charles 274
Baudrillard Jean 40, 285
Baugin Lubin 44
Bauman Zygmunt 240
Becker Wolfgang 304
Beckett Samuel 36
Beckmann Max 79
Bednarek Stefan 305, 306
Beethoven Ludwig van 104, 131
Bejska Apolonia 276
Bella Stefano Della 88
Bellmer Hans 319
Benjamin Walter 41, 109, 270, 321
Benn Gottfried 58, 97
Berg Alban 254, 268
Bergman Ingmar 88

- Bergson Henri 65
 Białostocki Jan 43, 188, 204
 Białozewski Miron 29, 42, 49–51, 56, 268, 328, 331, 332
 Bielecki Czesław 295
 Bieńczyk Marek 232, 330, 331
 Bieniasz Stanisław 311
 Blanchot Maurice 17, 173
 Błaut Sławomir 256
 Błoński Jan 15, 60, 143, 268
 Bodkin Maud 181
 Böhme Hartmut 333
 Bolesław Chrobry, król Polski 271
 Bolter David J. 24, 40
 Borowski Tadeusz 30, 93
 Botticelli Sandro (właśc. Alessandro di Mariano Filipepi) 156
 Boy zob. Żeleński Tadeusz
 Brach-Czaina Jolanta 291
 Braque Georges 46, 51
 Braudel Fernand 40
 Braun Mieczysław 67
 Briand Aristide 75
 Brodzka Alina 73, 116, 231
 Brückner Aleksander 309
 Bryant Levi R. 323
 Brzękowski Jan 42
 Brzostek Błażej 301
 Brzostowska Janina 100
 Burano Mihaj (właśc. Wasyl Mihaj) 305
 Bürger Gottfried August 315
 Bursa Andrzej 101
 Burton Robert 232
 Butenko Bohdan 301
 Butor Michel 41, 60
- C**
 Cage John 47, 137, 254
 Carnot Nicolas Leonard Sadi 24
 Cassirer Ernst 41
 Castells Manuel 292
 Cecylia, św. 85
- Céline Louis Ferdinand (właśc. L.F. Destouches) 97
 Cendrars Blaise (właśc. Frédéric Sauser) 56
 Certeau Michel de 7, 8, 292, 293, 321
 Cézanne Paul 45
 Chądzyńska Zofia 61, 254
 Chałubiński Tytus 187
 Chaplin Charles Spencer 100
 Chardin Jean-Baptiste 44, 313
 Chaucer Geoffrey 62
 Cherry Donald Eugen 255
 Chirico Giorgio de 212
 Chlebniów Wielemir (Wiktor) 118
 Chopin Fryderyk 41, 104, 107, 185, 249
 Chrystus zob. Jezus Chrystus
 Chudak Henryk 15, 143
 Chwin Stefan 235, 236, 330
 Chymkowski Roman 292
 Cichowicz Stanisław 28
 Cieślukowska Teresa 117
 Cioran Emil 65
 Cole Cozy 254
 Conan Doyle Arthur 63
 Connor Steven 238, 242, 243
 Conrad Joseph (właśc. Józef Teodor Korzeniowski) 56, 57, 62, 63
 Cooper James Fenimore 63
 Cortazar Julio 254, 255, 319
 Cotán Juan Sánchez 44, 313
 Cowell Henry (Dixon) 47
 Crumb George 243
 Csillag Anna 99
 Cudak Romuald 19, 73, 116, 117
 Curtius Ernst Robert 41
 Cycero Marcus Tullius 36, 37
 Czachorowski Stanisław zob. Swen Czachorowski Stanisław
 Czachowski Kazimierz 100, 190
 Czapliński Przemysław 9, 10, 331
 Czarnecka Ewa (właśc. Renata Górczyńska) 99
 Czechow Antoni 97

Czechowicz Józef 49, 71, 72, 239
Czermański Zdzisław 190

D

Dąbrowska Maria 315
Dalida (właśc. Yolanda Christina Gi-
gliotti) 305
Danilewicz-Zielińska Maria 95
Dante Alighieri 132, 184
Danto Arthur Coleman 40
Davies Norman 275
Dębnicki Antoni 38
Debussy Claude Achille 109, 112, 115
Dedecius Karl 73
Defoe Daniel 62
Deleuze Gilles 325
Derra Aleksandra 325
Derrida Jacques 28, 31, 41, 45, 321, 327, 328
Diomedes 37
Dmowski Roman 271
Döblin Alfred 9
Domańska Ewa 10, 275, 322, 324
Donatello (właśc. Donato di Betto Bar-
di) 187
Donatus Aelius 37
Droit Roger-Pol 325
Drozdowska Ewa 103, 104
Dubuffet Jean 76
Duchamp Marcel 46
Duhamel Georges 97
Dukaj Jacek 303
Dukas Paul 314
Durand Gilbert 41
Dürer Albrecht 43, 232
Dyck Anton van 226
Dziadek Adam 194
Dzierzkowski Józef 57

E

Eichendorff Joseph von 315
El Greco (właśc. Domenico Theotokópu-
los) 79, 313

Eliade Mircea 40
Elias Norbert 40
Ellul Jacques 40
Elzenberg Henryk 71
Engelking Barbara 275
Ensor James 79
Enzensberger Hans Magnus 58
Ernst Max 46, 315
Euanthius 38
Eurypides 189
Eyck van Jan 43

F

Falkowski Mateusz 332
Faryno Jerzy 167
Fast Piotr 54
Faulkner William 168, 169, 175, 176, 182,
183
Fedorowicz Jacek 295
Feliński Zygmunt Szczęsny 282
Feliński Alojzy 77
Felixmüller Conrad 79
Ficowski Jerzy 227
Filipiak Izabela 330
Flaubert Gustave 59, 60, 274
Flegel Georg 44
Flukowski Stefan 64
Foucault Michel 18, 32, 33, 321, 325
Franciszek, św. 100
Freud Zygmunt 7, 40, 41
Friedrich Caspar David 232
Fryde Ludwik 18, 72, 73, 100
Frye Northtrop 276

G

Gadamer Hans-Georg 10
Gałczyński Konstanty Ildefons 107, 108,
227, 275, 332
Galis Adam 32
Galsworthy John 36
Gattamelata da Námi Evasmo 187
Geppert Beata 61

- Giard Luce 293
 Gierek Edward 288, 299
 Głowiński Michał 22, 42, 63, 73, 77, 116,
 117, 199, 250, 268
 Gluck Christoph Willibald 121
 Goban-Klas Tomasz 24
 Goethe Johann Wolfgang von 264
 Goffman Erving 24
 Gogh Vincent van 45, 46, 327
 Gogol Nikołaj Wasiljewicz 95
 Gołaszewska Maria 40
 Gombrowicz Witold 18, 64, 71, 95, 96,
 101, 229, 230, 237, 238, 278, 285, 286,
 293, 330
 Gomulicki Juliusz Wiktor 229
 Gomułka Władysław 288, 299
 Goncourt Edmund 59
 Goncourt Jules 59
 Gondowicz Jan 216
 Gontarz Beata 267, 336
 Górnicka-Boratyńska Aneta 301
 Gosk Hanna 329–331
 Goya Francisco y Lucientes de 79, 312
 Gozzoli Benozzo 215
 Grabska Elżbieta 46
 Graczyk Ewa 8, 285, 296, 304
 Grass Günter 8, 58, 249–264, 285, 286,
 320, 336
 Greenblatt Stephen 323
 Grimm Jacob 315
 Grochowiak Stanisław 29, 51, 73, 101, 227,
 328
 Gronkiewicz-Waltz Hanna 296
 Grossek-Korycka Maria 120
 Grosz George 79
 Grudzień Zdzisław 288
 Grunberger Richard 40
 Grünewald (Mathias Gothart Nithart) 79
 Guiraud Pierre 41
- H**
- Hamon Philippe 39
 Harasymowicz Jerzy 51, 320, 332
 Harman Graham 325, 326, 329
 Hauff Wilhelm 314, 315
 Haupt Zygmunt 64, 311
 Heda Willem Claesz 313
 Heidegger Martin 23, 24, 26, 41, 45, 136,
 231, 259, 316, 321, 326–328
 Hemar Marian 96
 Herbert Zbigniew 29, 42, 51, 52, 275, 305,
 314, 320, 328–332
 Hesse Hermann 124, 253, 255
 Hieronim, św. 234
 Hikmet Nazim 106
 Hłasko Marek 318
 Hockney Peter 46
 Hoffmann Ernst Theodor Amadeus 274,
 315, 316
 Hofmann Werner 47
 Holbein Hans mł. 88
 Hołówka Jacek 40
 Holtorf Cornelius 322
 Homer 53, 75, 97, 98, 211
 Horacy 54, 68
 Huelle Paweł 330, 331
 Hurnikowa Elżbieta 19, 148, 236
 Husserl Edmund 29, 321
 Huysmans Joris Karl 147
- I**
- Ingarden Roman 116
 Ionesco Eugène 36
 Irzykowski Karol 18
 Ives Charles 48, 137, 254
 Iwasiów Inga 302, 303, 330
 Iwazskiewicz Jarosław 8, 12, 18, 21, 66–
 68, 103, 107, 108, 117, 193–217, 227,
 316, 317, 330, 333–335
- J**
- Jan III Sobieski 185
 Janion Maria 41, 58, 229–231, 268, 285,
 320, 335, 336

- Jankowski Józef 201
Janosch (właśc. Horst Eckert) 311
Janta Aleksander 171, 172, 187
Janus Elżbieta 167
Januszewski Tadeusz 225
Jarniewicz Jerzy 8, 304–306
Jarociński Stefan 117
Jarosińska Izabela 300
Jaruzelski Wojciech 288, 301, 303
Jarzębski Jerzy 331
Jasnorzewski Stefan 142
Jastrun Mieczysław 226, 328
Jaszuński Franciszek 240
Jaworska Justyna 301
Jedlicka Wanda 103
Jędrzejko Paweł 10
Jeleński Konstanty Aleksander 73
Jezus Chrystus 55, 145, 250, 252, 255, 261, 262
Jones Andrew 322
Joyce James 49, 305
Jung Carl Gustav 234
- K**
Kaczkowski Zygmunt 57
Kaczyński Lech 296
Kaden-Bandrowski Juliusz 67
Kądziela Jerzy 73
Kafka Franz 238, 239
Kagel Mauricio 47
Kania Ireneusz 232
Kaniewska Bogumiła 10, 324, 329, 331
Kant Emanuel 321, 326
Kantor Tadeusz 231
Karasek Krzysztof 29, 31, 42
Karpowicz Tymoteusz 219
Kartezjusz 24
Kasprowicz Jan 75, 87, 117
Kipphardt Heinrich „Heinar” 261
Kirk Roland 48
Kisiel Marian 11, 279
Kisielewski Jan August 274
Kitowska-Łysiak Małgorzata 329
Kłak Tadeusz 49, 72, 100
Kleist Heinrich von 241, 315
Klemperer Victor 134
Kleopatra, królowa Egiptu 171, 214
Klingemann Ernst August Friedrich 274
Kłosiński Krzysztof 73
Kmita Jerzy 58, 270
Kniaźnin Franciszek Dionizy 78
Kochanowski Jan 54
Kokoschka Oskar 79
Kokoszka Magdalena 219, 221, 236
Kołaczkowski Stefan 71, 75, 76
Koltoński Aleksander 49
Konwicki Tadeusz 330
Kopaliński Władysław 309
Kopytoff Igor 322
Korczak Janusz 97
Korwin (M. Valerius Messala Corvinus) 54
Kościuszko Tadeusz 271
Kosińska Agnieszka 235
Kossakowa Halina 106
Kostkiewiczowa Teresa 22, 78, 199
Kot Wiesław 299, 300
Kotarbiński Tadeusz 39, 321
Kotula Adam 47
Kowalczykowa Alina 41, 103, 144, 168, 170, 201, 202
Kowalewski Jacek 329
Kownacka Maria 315
Kozmian Kajetan 77
Krajewski Marek 329
Krakowiak Małgorzata 267, 336
Krakowski Piotr 47
Krasicki Ignacy 77
Kraśniński Zygmunt 274
Krasuski Krzysztof 335
Kraszewski Józef Ignacy 41, 42, 57
Kreisler Fritz 104
Krupiński Wiktor 105
Kruszyński Zbigniew 330
Krynicky Ryszard 320

Krzemień Wiktoria 65
Krzysztoń Jerzy 261
Kubiak Zygmunt 68
Kubler George 40, 321
Kula Marcin 300
Kuncewicz Piotr 140
Kundera Milan 285, 286
Kunicka Halina 305
Kutz Kazimierz 311
Kwiatkowski Grzegorz 302
Kwiatkowski Jerzy 42, 64, 65, 73, 213,
216, 328
Kwietniewska Małgorzata 321, 327

L

Lachowski Marcin 329
Laer Pieter van 45
Lamartine Alphonse de 147
Lange Antoni 108
Latour Bruno 323–326
Lawrence David Herbert 56
Lechoń Jan (właśc. Leszek Serafinowicz)
8, 15–18, 42, 57, 66, 68, 69, 101, 167–
191, 202, 219, 228, 232, 335
Lee Whorf Benjamin 40
Legeżyńska Anna 239
Leibniz Gottfried Wilhelm 323
Lem Stanisław 330
Lenartowicz Teofil 55
Lenin Władimir Iljicz 305
Leociak Jacek 239, 275
Liebert Jerzy 32, 66, 67, 70, 332
Linde Samuel Bogumił 309
Lisowska Anna 42
Longhi Pietro 314
Loth Roman 168

Ł

Łotman Jurij 41, 167
Łukasiewicz Jacek 42, 328
Łapiński Zdzisław 42
Łukasiewicz Małgorzata 316

M

Mâche François-Bernard 254
Maciejewska Irena 73, 74
Maciejewski Janusz 73
Maciejewski Mariusz 325
Macierakowski Jerzy 105
Magnelli Alberto 51
Magomajew Muslim 305, 306
Magritte René 319
Mahler Gustav 253
Majakowski Władimir 115
Majewski Jerzy S. 301
Makarczyk Jerzy 104
Makart Hans 44
Makles Tadeusz Jacek 19
Maksymowicz Waclaw 335
Malczewski Antoni 169, 175–179, 187
Malczewski Rafał 172, 173
Małczyński Bartosz 236
Malewicz Kazimierz 50
Mamoń Bronisław 87
Manliusz Lucius Torquatus 54
Mann Thomas 56, 57, 105, 253
Manship Paul 186
Marinetti Filippo Tommaso 49
Marino Giambattista 234
Markiewicz Henryk 39, 181, 250, 276
Markowski Michał Paweł 239
Marks Karol 27, 259, 325
Matejko Jan 271
Matka Boska 55, 172, 178, 262, 263
Matuszewski Ryszard 73, 320
Matywiecki Piotr 30, 233
Mauersberger Adam 140, 206
May Karol 63
Mayenowa Maria Renata 22, 167
Mayewski Paweł (Majewski) 56
Mayol Pierre 293
Mc Luhan Marshall 39
Meillassoux Quentin 326
Meléndez Luis 44
Melville Herman 10, 62

- Merleau-Ponty Maurice 321
 Messiaen Olivier 137
 Meyza Izabela 301
 Miaskowski Kasper 54
 Michalski Krzysztof 23, 322
 Michelet Victor-Emile 151
 Miciński Tadeusz 117
 Mickiewicz Adam 69, 77, 236, 269, 271, 274, 317
 Milhaud Dariusz 254
 Millais John Everett 140
 Millet Jean François 45
 Miłosz Czesław 18, 52, 53, 71–73, 99, 101, 233, 235, 237, 240, 242, 245, 277, 278, 328
 Mistrz z Flémalle (właśc. Robert Campin) 43
 Mizerkiewicz Tomasz 331
 Moles Abraham 40
 Mondrian Piet 47
 Morandi Giorgio 45
 Morawska Hanna 46
 Móravski Karol 300
 Moreira Airto 48
 Morris Edward 36
 Morstinowa Zofia zob. Starowieyska-Morstinowa Zofia
 Morsztyn Jan Andrzej 234, 235
 Mozart Wolfgang Amadeus 85
 Mróz Piotr 40
 Mrożek Sławomir 275
 Mszyca Wojciech 283
 Munch Edvard 79, 232
 Murillo Bartolomé Esteban 271
 Musorgski Modest 88
- N**
- Nalborczyk Jan Julian 187
 Nałkowska Zofia 235, 237, 330
 Napoleon (Bonaparte) 188
 Naruszewicz Adam 55, 77
 Nasiłowska Anna 42, 50
- Nawarecki Aleksander 10, 228, 236, 238, 335, 336
 Neuger Leonard 19
 Nicoll Alladryce 36, 38
 Niemen Czesław (właśc. Czesław Wydrzycki) 302
 Nietzsche Friedrich Wilhelm 108, 194
 Nilsson Bo 47
 Nolde Emil 79
 Norwid Cyprian Kamil 36, 274
 Novalis (właśc. Friedrich von Hardenberg) 251, 253, 273, 274, 280, 315
 Nowacki Dariusz 331
 Nowaczyński Adolf 17
 Nowakowska Wanda 200
 Nowakowski Marek 318
 Nowakowski Tadeusz 172, 173, 190
 Nowosielski Kazimierz 74
 Nycz Ryszard 239
- O**
- Odyniec Antoni Edward 113
 Offenbach Jakub 104
 Okopień-Stawińska Aleksandra 22, 55, 78, 116, 199
 Okuń Edward 109, 110
 Oldenburg Claes 46
 Olesza Jurij 32
 Olsen Bjørnar 310, 311, 324, 325
 Opacka-Walasek Danuta 236
 Opacki Ireneusz 11, 18, 19, 63, 73, 109, 113, 129, 134, 148, 243, 274, 276, 335, 336
 Opalka Roman 319
 Opalski Józef 117
 Orff Carl 48, 254
 Orłowski Hubert 58, 109, 270
 Orozco José Clemente 79
 Ortwin Ostap 18
 Orygenes 54
 Ostade Adriaen van 314

P

Paik Nam June 47
Panofsky Erwin 40, 43
Partch Harry 48
Pawlikowska-Jasnorzewska Maria 8, 15,
16, 18, 21, 42, 55, 66–68, 122, 139–166,
200, 203, 206–208, 219, 227, 236, 237,
255
Pawluś Kamila 292
Paz Octavio 52, 53
Pechstein Hans 79
Peiper Tadeusz 51, 63
Peirce Charles Sanders 27
Pejraikos 45
Pelka Anna 300
Penderecki Krzysztof 255
Perec Georges 27
Perse St. John 168, 169, 180–184, 188
Piasek Wojciech 329
Picasso Pablo 46, 51, 232
Pieszczachowicz Jan 216
Pietrzyk Bartłomiej 275
Pilch Jerzy 330
Pilinszky Janos 30
Piłsudski Józef 271
Piorunowa Aniela 269
Piotrowiak Jan 19
Piotrowiak Miłosz 239, 278
Pirosmani Niko (właśc. Niko Pirosmaszwili) 313
Pivińska Marta 41
Platon 24, 34, 42, 313, 321
Pliniusz 45
Płoszowski Leon 185
Podbielski Henryk 35
Podraza-Kwiatkowska Maria 108
Poe Edgar Allan 41, 63, 241
Pollak Seweryn 73
Ponge Francis 28–29, 31–32, 41, 56, 327
Poniatowski Józef, książę 188
Porębowicz Edward 184
Porębski Mieczysław 50

Potter Pieter 204, 313
Poulet Georges 17
Pradier James (właśc. Jean Jacques) 186
Pratella Francesco 48
Praz Mario 41
Prokop Jan 29, 42, 55, 73, 92, 97, 328
Prokopiuk Jerzy 273
Proust Marcel 56, 58–60, 98
Przyboś Julian 51, 71, 74
Przybylski Ryszard 16, 18, 41, 73, 108, 213
Przybyszewska Stanisława 230, 237
Przybyszewski Stanisław 120, 274
Przysiecki Feliks 63, 66
Pseudo-Dionizy Areopagita 317
Pytasz Marek 19

R

Raabe Tadeusz 106
Rachmaninow Siergiej 195
Raksa Pola (właśc. Apolonia Raksa) 302
Rastrelli Warfołomiej (właśc. Bartolomeo Francesco) 194
Rauschenberg Robert 46
Ray Man 46, 319
Rembrandt (właśc. Rembrandt Harmensz) 43, 234
Richard Jean-Pierre 17
Rilke Rainer Maria 25, 26, 41, 57
Rimbaud Arthur Jean 66
Ripa Cesare 232
Robbe-Grillet Alain 41, 60, 61
Robertson Tom 38
Rodowska Krystyna 53
Rogowski Sławomir 320
Rogoziński Julian 101, 234
Rolicz-Lieder Waclaw 108, 120
Rosiek Stanisław 230, 319, 335
Rousseau Jean Jacques 18, 129, 194
Różewicz Tadeusz 58, 101, 328, 330
Różycki Tomasz 302, 303, 305
Russolo Luigi 48
Rychlewski Marcin 324

- Rychter Marcin 326
Rykała Jacek 311
Rymkiewicz Jarosław Marek 30–32, 41,
51, 60, 116, 117, 231, 282, 284, 286, 303,
328, 330
Rypson Piotr 41
- S**
- Saal Hubert 255
Sabała (właśc. Jan Krzeptowski) 187
Sabartes Jaim 232
Sade Donatien Alphonse François, mar-
kiz de 254
Safona 149, 156, 157
Sakowski Juliusz 171
Sandauer Artur 42, 139, 227, 328
Santor Irena 305
Sapir Edward 40
Sardou Victorien 36
Sartre Jean Paul 31, 41, 60, 321
Satō Kazuo 53
Saussure Ferdinand de 298
Sawicka Jadwiga 116, 228
Saxl Fritz 43
Schaeffer Pierre 48, 137
Schapiro Meyer 45, 327
Schiller Friedrich 274
Schlegel August von 274
Schlegel Friedrich von 274
Schopenhauer Artur 53, 108
Schubert Franz 104
Schulz Bruno 64, 227, 237, 238, 330,
332
Schwitters Kurt 46
Sebyła Władysław 64, 72
Shakespeare William 189
Shallcross Bożena 30, 284, 311, 324
Shapiro Karl 56
Siemaszko Olga 314
Siemek Andrzej 33
Sikorski Janusz 109
Simmel Georg 321
Simon Claude 61
Siqueiros David 79
Siwicka Dorota 41, 42
Skarbowski Jerzy 117
Slonimsky Nicolas 47
Sławek Tadeusz 41
Sławiński Janusz 22, 55, 63, 73, 78, 116,
199, 268
Slonimski Antoni 63, 101, 122, 223
Słowacki Juliusz 77, 189, 222, 268, 282
Smolka Iwona 30
Sobieski Jan III, zob. Jan III Sobieski
Sofokles 189
Sokrates 108, 13, 201
Sowiński Paweł 300
Spinoza Baruch 32, 323
Spitzer Leo 39
Sprusiński Michał 74, 88
Stabryła Stanisław 37, 38
Stachura Edward 319
Staff Leopold 78, 105, 108, 170, 224–
–227
Stagiryta zob. Arystoteles
Staiger Emil 39
Stalin Józef (właśc. Iosif Wissarionowicz
Dżugaszwili) 115, 295
Stanek Barbara 238
Stanisław August Poniatowski, król Polski
190
Starobinski Jean 17
Starowieyska-Morstinowa Zofia 95
Stasiuk Andrzej 330
Steen Jan 43
Stefański Lech Emfazy 49, 50
Stein Gertruda 62
Stern Anatol 63, 104
Sterne Laurence 61
Stevens Wallace 56
Stępień Tomasz 19, 109, 267, 336
Stockhausen Karlheinz 254
Stradecki Janusz 101, 103, 201
Strauss Johann 104

Strawński Igor 48, 253
 Strindberg August 241
 Stur Jan 100
 Suska Dariusz 302, 303, 305
 Swen Czachorowski Stanisław 51, 332
 Swoboda Tomasz 292
 Synoradzka Anna 277
 Szablowski Witold 301
 Szajna Józef 283
 Szancer Jan Marcin 315
 Szapiro Jerzy 105
 Szczepańska Anita 40
 Szczęsny Marcin 238
 Szekspir zob. Shakespeare William
 Szemplińska Ewa 122
 Szenwald Lucjan 64, 72, 270
 Szewc Piotr 330
 Szkłowski Wiktor 118
 Szmatoch Jan 311
 Szostakowicz Dymitr 48
 Szpakowska Małgorzata 300
 Szuba Andrzej 53
 Szymanowski Karol 115–117
 Szymanowski Waław 185
 Szymborska Wisława 330, 331

Ś

Śliwa Marta 329
 Śliwiński Piotr 330
 Świrszczyńska Anna 101

T

Talarczyk-Gubała Monika 300
 Tatkiewicz Anna 15, 27, 60, 61, 143
 Terborch (ter Borch) Gerard 314
 Teresa, św. 44
 Tetmajer Kazimierz, Przerwa 117
 Thibaudet Albert 97
 Thiel-Jańczuk Katarzyna 8, 293
 Thoreau Henry David 194
 Thorvaldsen Bertel 188
 Tieck Ludwig 315
 Toffler Alvin 40
 Tokarczuk Olga 330
 Tomassucci Giovanna 238
 Tomasz z Akwinu, św. 43

Tomkowski Jan 316
 Topolski Jerzy 33
 Topor Roland 319
 Toporow Władimir 41
 Toporowski Marian 103, 168
 Tramer Maciej 277
 Trembecki Stanisław 77, 269
 Troczyński Konstanty 18
 Trollop Anthony 62
 Trzcińska-Rosik Justyna 318
 Trznadel Jacek 328
 Tulli Magdalena 330–332
 Turing Alan 24
 Tuszyńska Agata 316
 Tuwim Julian 8, 11, 15–19, 42, 66–68,
 71, 77, 101, 103–137, 144, 170, 174,
 176–179, 201, 202, 215, 219–245, 255,
 270, 274, 332, 335
 Tyrmand Leopold 299, 318, 330

U

Ujejski Kornel 249
 Uniłowski Krzysztof 9, 10
 Urban Jerzy 288
 Urscheler Elżbieta 325

V

Vallien Dora 46
 Varese Edgar 48, 254
 Velázquez Diego Rodríguez de Silva y
 313
 Verlaine Paul 201
 Vermeer van Delft Jan 43, 69
 Verne Jules 62
 Villqist Ingmar (właśc. Jarosław
 Świerszcz) 311
 Vogel Debora 64
 Vossler Karl 39

W

Wagner Richard 109, 112, 115, 251
 Wajda Andrzej 193, 295
 Walczak Bogdan 329
 Warburg Aby 43
 Warmiński Andrzej 40
 Warońska Joanna 236

- Warron Marcus Terentius Varro 37
Wat Aleksander 101, 194
Wążyk Adam 63
Węgrzyniak Anna 19, 109, 129, 267, 336
Weil Simone 53
Weintraub Jerzy Kamil 278–280
Weintraub Wiktor 234
Weiss Katarzyna 301
Weiss Wojciech 232
Wende Ewa 40
Wergiliusz 22
Weyden Rogier van der 43
Whitman Walt 56
Wielopolska Maria Jehanne 66
Wielopolski Kazimierz 282
Wiene Robert 113
Wierzyński Kazimierz 16, 66, 67, 100,
101, 122, 172, 228, 331
Wilczek Piotr 54
Wilde Oscar 36
Williams Tennessee 36
Williams William Carlos 56
Wirpsza Witold 328
Wiśniewska Matylda 140, 206
Witkiewicz Stanisław 187
Witkiewicz Stanisław Ignacy 236, 237
Witkowski Michał 303
Wittlin Józef 8, 15–18, 21, 56–58, 66–69,
71–101, 103, 107, 124, 171–173, 335
Włodarczyk Rafał 236
Wodziński Cezary 322
Wojacek Rafał 101
Wojciechowski Jakub 302
Wójtowicz Andrzej 336
Woleński Jan 39
Wolicki Krzysztof 23
Woronicz Jan Paweł 77
Woźniczka Zygmunt 306
Wroczyński Kazimierz 105
Wyczańska Irena 74
Wyka Kazimierz 220–222, 227, 268, 269,
278, 328
- Wyskiel Wojciech 191
Wysłouch Seweryna 10, 324, 329, 331
Wysocka Stanisława 193
Wyspiański Stanisław 185, 189
- X**
Xenakis Yannis 137
- Y**
Young La Monte 47
- Z**
Zabierowski Stefan 63, 267, 336
Zadura Bohdan 72
Zagajewski Adam 52
Zagórski Jerzy 268, 277
Zamoyski Jan 187
Zapolska Gabriela 274
Zaruba Jerzy 104
Zawadzka Irena 45
Zawadzki Tadeusz 45
Zaworska Helena 73, 213
Zegadłowicz Emil 66
Zgorzelski Czesław 113
Zieleńczyk Józef 279
Zielińska Maria zob. Danilewicz-Zielińska Maria
Zielińska Marta 41, 42
Zieliński Przemysław 300
Zieniewicz Andrzej 331
Zola Emil 59
Zrębowicz Roman 104
Zurbarán Francisco 44
Zychowicz Juliusz 134
- Ż**
Żabicki Zbigniew 53, 59
Żeleński Tadeusz (Boy) 97, 101, 201
Żeromski Stefan 75, 179
Żółkiewski Stefan 73
Żylińska Joanna 328
Żytomirski Eugeniusz 104

Aleksander Nawarecki

Paraphernalia
About Objects and Dreams

S u m m a r y

The book is a collection of studies conducted systematically for thirty years. All of them are devoted to the research on the literary representation of objects and the historical variability in the way they were depicted. The author regards the history of European art as the process of gradual “emancipation” of the object. He is particularly interested in its literary autonomization — the slow release from serving authors and ideologies, completed with the “dehumanization” of the object. The thesis, published in the essay *O rzeczach [About Objects]* (1993), was confirmed in the humanities a few years later, together with the famous “turn towards objects” (*turn to materiality, turn to non-human*). The analysis of the artistic output of Skamander — a literary poetic group, which already in 1920s started to discover the value of everyday life — is the reference point to the present study. In its members’ imagination, individual “complexes” related to the environment and the matter may be observed. In Józef Wittlin’s works, it is “a spoon of soup”, saving lives amongst the atrocities of war, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska uses the “aquatic” imaginings, in the poetic pieces of Jan Lechoń, paraphernalia related to the suicidal complex perform that role, whereas in the works of Jarosław Iwaszkiewicz the personal objects, which build the author’s autobiography, are being employed. Julian Tuwim turned out to be most sensitive to the civilizational transformations, discerning magical powers in the ordinary things: from the role that the musical instruments play to the status of a murder weapon. Other writers described in the book include: Krzysztof Kamil Baczyński, who showed the subtleties of everyday existence in the realities of Nazi occupation, and Ewa Graczyk — an essayist, designing an imaginative “Exhibition” of the material emblems of the People’s Republic of Poland. The book ends with the panoramic overview of the Polish lyric poetry after 1956, in which, owing to Miron Białoszewski, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska and many others, the poetic “phenomenology of the object” could be created — a phenomenon unappreciated in the history of the European literature. Here, also “paraphernalia” — the title concept, expressing the intimate dimension of the human-object relation — has been elucidated.

Aleksander Nawarecki

Paraphernalien
Zu Gegenständen und Träumen

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Buch ist eine Sammlung von den innerhalb von dreißig Jahren systematisch entstandenen Studien. Alle Texte sind den Forschungen über literarische Repräsentation von Gegenständen und der sich mit der Zeit verändernden Methoden deren Verdeutlichung gewidmet. Die Geschichte der europäischen Kunst wird von dem Verfasser als ein Prozess der allmählichen „Emanzipation“ des Gegenstandes betrachtet. Er interessiert sich vor allem für literarische Verselbstständigung der Gegenstände, die sich von dem Dienst der Idee und der Autoren befreien, um letztendlich „enthumanisiert“ zu werden. Diese in dem Essay *O rzeczach* (dt.: *Zu Gegenständen*) (1993) veröffentlichte These samt der berühmten „Wendung zu Gegenständen“ (*turn to materiality, turn to nonhuman*) hat nach einigen Jahren auf eine Bestätigung in der Weltgeisteswissenschaft nicht umsonst gewartet. Der Ausgangspunkt ist dabei die Analyse der Werke von der Dichtergruppe „Skamander“, die schon in 20er Jahren des 20. Jhs die Bedeutung des alltäglichen Lebens zu schätzen wusste. Die Vorstellungskraft der der Skamander-Gruppe angehörenden Dichter lässt ihre individuellen, mit Urgewalten und Materie verbundenen Komplexe enthüllen. Bei Józef Wittlin ist es ein das Leben im Kriegsalptraum rettender „Löffel Suppe“, bei Maria Pawlikowska-Jasnorzewska – „Tiefseetauchbilder“, bei Jan Lechoń – die mit Selbstmordkomplex verbundenen Requisiten und bei Jarosław Iwaszkiewicz die seine Autobiografie bildenden persönlichen Dinge. Am empfindlichsten auf zivilisatorische Umwandlungen war Julian Tuwim, der in einfachen Dingen magische Kraft wahrnahm: von besonderer Rolle der Musikinstrumente zum Status der Tatwaffen. Andere Helden des Buches sind Krzysztof Kamil Baczyński, der alle Subtilitäten des täglichen Lebens in den Realien der nationalsozialistischen Okkupation zeigte und die eine imaginäre „Ausstellung“ von materiellen Sachen der PRL-Zeit (PRL – dt.: Volksrepublik Polen) entwerfende Essayistin Ewa Graczyk. Das Buch endet mit der Panorama der polnischen Lyrik nach 1956, die dank den Dichtern Miron Białoszewski, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska u.v.a. zu einem unterschätzten Phänomen in der Geschichte der europäischen Literatur – zu poetischer „Phänomenologie des Gegenstandes“ geworden ist. An der Stelle wird auch der Titelbegriff „Paraphernalien“ als intimer Ausmaß von der Relation: Mensch – Gegenstand erläutert.

Redaktor: Katarzyna Więckowska
Projektant okładki i autor zdjęcia: Jan Goraj
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Łamanie: Damian Walasek

Copyright © 2014 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-359-5
(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-360-1
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 22,0. Ark. wyd. 20,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 26 zł (+VAT)

Druk i oprawa:
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Aleksander Nawarecki, prof. dr hab.,
kierownik Zakładu Teorii Literatury
na Uniwersytecie Śląskim;
historyk i teoretyk literatury,
badacz kulturowych osobliwości.
Autor monografii ks. Baki
(*Czarny karnawał*, Wrocław 1991) oraz
tomów esejów: *Rzeczy i marzenia*
(Katowice 1993), *Pokrzywa*
(Chorzów–Sosnowiec 1996),
Mały Mickiewicz (Katowice 2003),
Lajerman (Gdańsk 2011). Redaktor serii
Miniatura i mikrologia literacka, T. 1–3
(Katowice 2001–2003), współautor
podręcznika *Przeszłość to dziś*.
Romantyzm (Warszawa 2003–2014).

Paraferalia – słowo rzadko używane, odczuwane jako obce, więc nieobecne w wielu słownikach i kompendiach. Pierwszy odnotował je Słownik Warszawski w wersji brzmiącej staroświecko, ale swojsko zarazem: parafenały, parafernały; sens został objaśniony krótko – „wyprawa panny młodej”. Po upływie stulecia *Słownik języka polskiego* PWN powtarza to rozumienie słowa („Majątek osobisty mężatki wnoszony w posagu”), ale uznaje za dawne, więc przestarzałe, natomiast jako znaczenie współczesne wskazuje – „rzeczy osobiste”.

Osobista własność kobiety, co to znaczy dzisiaj? Na myśl przychodzi zawartość damskiej torebki: dokumenty, klucze, karty kredytowe, bilety, komórka, okulary słoneczne, parasol, kosmetyki (szminka, grzebień, puderniczka, lusterko, pilnik do paznokci).

Czasem ozdoby, fotografie najbliższych, różaniec, paczka papierosów, zapalniczka, pojemnik z gazem... Nic dziwnego, że taka kolekcja rzeczy poręcznych i użytecznych rozszerzyła się, co więcej, przestała być jedynie domeną kobietą, a nawet uległa maskulinizacji i stała się bardziej „męskim” czy „fachowym” zestawem przedmiotów, określanym jako „przybory”, „narzędzia”, „utensylia”. To wszystko są terminy bliskoznaczne, ale w tej rodzinie słów paraferalia najmocniej wyrażają prywatną, głęboko emocjonalną więź z rzeczami.

Więcej o książce

CENA 26 ZŁ | ISSN 0208-6336
(+ VAT) | ISBN 978-83-8012-360-1

